

L'Església entre Primo de Rivera i al Guerra Civil (Germinabit VI)

Dll, 29/08/2011 per Catalunya Religió

(Josep Massot i Muntaner) El 13 de setembre de 1923, el general Miguel Primo de Rivera, capità general de Catalunya, imposà al rei Alfons XIII una dictadura militar que volia crear un govern fort i eficaç, que guardés l'ordre públic i afrontés la radicalització de la lluita obrera. De bon començament comptava amb l'ajut de la Lliga Regionalista i d'una bona part dels sectors conservadors de Catalunya, que confiaven en les seves vagues promeses "catalanistes". Ben aviat, però, s'hagueren de convèncer del seu error: des del 18 de setembre del mateix any 1923 es publicà un decret de repressió del separatisme i s'inicià una campanya contra tot allò que era considerat perillós per a la "unitat nacional". Primo de Rivera i els seus representants a Catalunya consideraren sospitosa en aquest sentit l'Església catalana i desencadenaren una autèntica persecució contra els clergues catalanistes i contra l'ús del català a les esglésies.

Entre el 1923 i el començament de 1930, Primo de Rivera topà violentament amb els bisbes catalans, sobretot amb el cardenal de Tarragona i metropolità de Catalunya Francesc Vidal i Barraquer (1868-1943), que hagué de suportar, juntament amb els seus sacerdots, calúmnies i vexacions. Les pressions del govern espanyol donaren lloc fins i tot a una intervenció del Vaticà, que donà uns decrets regulant l'ús de les llengües catalana i castellana en la predicació, en la catequesi i en l'administració dels sacraments, però que no s'arribaren a aplicar ni a publicar en el seu temps.

La Segona República

No és gens estrany, amb aquests antecedents, que la Dictadura i la monarquia que l'havia permessa fossin malvistes a Catalunya, on fou molt ben rebuda la proclamació de la República, el 14 d'abril de 1931, i la instauració del govern autonomista de la Generalitat, presidit per Francesc Macià. No és estrany tampoc que els homes d'Església catalans, amb ben poques excepcions, es declarassin favorables a l'estatut d'autonomia obtingut el 1932, que representava la culminació de molts anhels.

El cardenal Vidal i Barraquer, aconsellat per Lluís Carreras, fou el líder d'una postura oberta i comprensiva, que el Vaticà imposà als bisbes espanyols, en conjunt monàrquics i conservadors. Vidal i Barraquer no vacil·là a posar-se tot seguit a disposició del president Macià i aconseguí de portar-hi fins i tot el bisbe de Barcelona, l'integrista navarrès Manuel Irurita, contrari a la República i a l'autonomia catalana. El 21 de juny de 1931, els enviats de Vidal i Barraquer a Roma, Lluís Carreras i Antoni Vilaplana, podien informar la Secretaria d'Estat que "la instauració de la República no ha suscitat el més petit problema eclesiàstic a Catalunya" i que "la direcció de Sa Eminència el senyor Cardenal de Tarragona, fidelment ajudat pels bisbes de la Província, es fa sentir eficaçment i té el reconeixement general del major prestigi, amb el qual el fa comparèixer als ulls de tothom la seva zelosa defensa dels drets de l'Església durant la Dictadura". La diferència de clima entre Barcelona i Madrid quedà patent, per exemple, amb motiu dels incendis d'edificis religiosos a Madrid el maig de 1931, que posaren un primer interrogant a la convivència pacífica.

Entre el 1931 i el 1936, Vidal i Barraquer, que actuà com a president de la Conferència de metropolitans espanyols després de l'expulsió del cardenal Segura -el 1931 mateix-, s'esforçà, per un cantó, per aconseguir un modus vivendi entre l'Església i l'Estat i per evitar una guerra civil, i per l'altre insistí en la recerca de fórmules adequades per a l'Església de Catalunya. Aquesta política conciliadora de Vidal -que fracassà per la manca de visió dels uns i dels altres- el féu blanc de les ires dels catòlics integristes i ultradretans, els mateixos que ja l'havien malmenat durant la Dictadura i que l'insultarien més endavant, durant la guerra civil.

Durant els anys de la República hi hagué a Catalunya un fort augment del moviment apològic -preparació de llibres i fullets no sempre prou equànimes, a favor de la religió que es considerava amenaçada per la legislació laïcista de l'estat republicà- i del moviment catequètic -creació d'un Comitè Interdiocesà de Pedagogia Religiosa, moguts en part per mossèn Joan Tusquets.

Hi nasqueren dos altres moviments de signe més obert: la Federació de Joves Cristians de Catalunya (F.J.C.), a la qual ja he fet una breu referència, fundada el 1931 a imitació dels moviments catòlics de joventut de França, de Bèlgica i d'Itàlia, que arribà en pocs anys a tenir uns catorze mil membres (entre 15 i 35 anys) i més de vuit mil avantguardistes (de menys de 15 anys); i la Unió Democràtica de Catalunya, partit d'orientació democratacristiana, bé que no prengué mai una línia confessional, sempre molt minoritari. La F.J.C., dirigida per Fèlix Millet i Maristany, Ferran M. Ruiz-Hébrard i Pere Tarrés, creà alguns moviments especialitzats -entre els quals la J.O.C., o Subfederació Obrera, i la J.A.C., o Subfederació Agrícola- i donà origen a múltiples revistes, la més important de les quals fou el setmanari il·lustrat "Flama".

La desfeta de la guerra civil

Entre el 17 i el 19 de juliol de 1936 es produí arreu de l'Estat espanyol una revolta d'una bona part de l'exèrcit, amb el suport de la majoria dels partits de dreta, especialment el Tradicionalista -que comptava amb unes milícies de Requetès ben equipades-, la Falange Española -liderada pel fill del dictador Primo de Rivera, l'advocat José Antonio Primo de Rivera, molt poc important numèricament, que al llarg de la guerra es convertí en l'organització més poderosa-, les Juventudes de Acción Popular -partit republicà de José M.ª Gil Robles- i Renovación Española -monàrquics de José Calvo Sotelo. Els conjurats comptaven amb l'ajut de Benito

Mussolini i des del moment mateix de l'aixecament s'asseguraren el d'Adolf Hitler.

Amb alguna excepció, Catalunya es mantingué molt al marge d'aquest cop militar: els cristians del Principat, en general, continuaven addictes al règim republicà -tot i que no sempre n'aproven les maneres de fer- i no volien embarcar-se en aventures que per força havien de dur a la dictadura de dreta i a l'abolició de l'Estatut de Catalunya. No deixa d'ésser significatiu que per al mes d'octubre de 1936 hi havia planejat un Congrés de "Doctrina Social Cristiana", promogut per la F.J.C., Unió Democràtica de Catalunya i altres grups.

Per això, i a causa de la incompetència dels militars aixecats, a Catalunya els revoltats tingueren la batalla perduda abans de començar. Les forces al servei de la Generalitat i la guàrdia civil, ajudats per civils armats, impediren l'execució dels plans dels conjurats, els barraren el pas a Barcelona i els desarmaren, pràcticament sense resistència, a la resta de ciutats de Catalunya.

Amb tot, l'aixecament dels militars tingué com a conseqüència un enorme buit de poder. El president de la Generalitat, Lluís Companys, esdevingué incapaç de controlar la situació, enmig de l'entusiasme exaltat del poble i de les forces d'ordre que, per primera vegada, hi confraternitzaven. La Generalitat fou el poder legal -desconnectat durant els primers moments del govern central- i el poder real passà en bona part als moviments obrers, especialment la CNT-FAI (Confederació Nacional del Treball-Federació Anarquista Ibèrica), que tenia tanta importància a Catalunya i que dirigí el Comitè de Milícies Antifeixistes, el qual, segons un dels seus dirigents, Diego Abad de Santillán, es regia per la norma de la desorganització organitzada.

El buit de poder d'aquests primers moments donà lloc a un trastorn total de la vida ciutadana. S'hi multiplicaren els assassinats, els robatoris, els escorcolls, les requises i els incendis, a l'origen dels quals caldria distingir entre el nucli honest dels anarquistes i allò que Jaume Miravittles anomenà el Lumpenproletariat del 19 de juliol: els delinqüents comuns i la massa incontrolada que no respecta res ni ningú.

Un dels objectius de la revolució engendrada -ben involuntàriament- pel *pronunciamiento* militar fallit foren les esglésies i els clergues, considerats responsables de la revolta. Tot i que, com ja hem posat en relleu, els catòlics catalans en bloc no havien participat -o no havien volgut participar- en la conspiració contra la República, es veieren involucrats en la tragèdia i nasqueren llegendes sense cap fonament, però de tràgiques conseqüències, sobre capellans que dispararen contra el poble i germans de Sant Joan de Déu que enverinaven amb injeccions els malalts. Ja el 28 de juliol de 1936, la "Solidaridad Obrera", diari anarquista, incloïa una crònica de Vic que explicava sense cap empatx: "Siendo desde los conventos e iglesias donde con más saña habían hostilizado a nuestros camaradas, éstos, en unión de los vecinos, saquearon el Palacio Episcopal, iglesias y conventos donde los fariseos de esa religión que tanto ellos mismos han escarnecido, son reducto de podredumbre y cieno, y tras apoderarse de aquello que pudiera ser más útil para los fines revolucionarios y costeamiento financiero de esta revolución, sin precedentes en la historia de la humanidad, dieron rienda suelta a las iras de la chiquillería que viene a la vida para marcar la causa de la verdadera causa del proletariado, incendiando aquellos edificios, vergüenza de nuestro pueblo, para dejarlos reducidos a la nada, de donde no debieron haber

surgido”. I el 6 de setembre del mateix any, Andreu Nin, líder del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) –que aviat seria liquidat pels comunistes ortodoxos sota l'acusació de trostkisme contrarevolucionari- deia en un discurs a Barcelona: “Cinc anys de república, i cap dels problemes fonamentals de la revolució espanyola no s'havia resolt (...). I bé, companys. Tots aquests objectius concrets de la revolució democràtica han estat realitzats no per la burgesia liberal, sinó per la classe treballadora, que els ha resolts en pocs dies amb les armes a la mà. El problema de l'Església ja sabeu com s'ha resolt: no queda cap església a tot Espanya; el problema dels béns de l'Església, de la força econòmica de l'Església també està resolt per l'expropiació pura i simple”.

Els milers de sacerdots, de religiosos i de religioses assassinats durant la guerra a tot l'Estat espanyol donen fe d'aquesta destrucció de l'Església i expliquen que els qui no sabien filar gaire prim atribuïssin el títol d'hordes vandàliques a tots els republicans i consideressin salvadors els “nacionals” –que acabarien guanyant la partida el 1939-, sense pensar que els morts en la repressió d'aquests –de la qual donà una mostra Georges Bernanos al seu discutit i en part discutible pamflet *Les Grands Cimetières sous la lune* (1938)- eren molt més nombrosos i fets no d'una manera incontrolada i contra la voluntat de les autoritats, sinó d'una manera organitzada i amb el beneplàcit dels generals revoltats.

El clergat català sofrí una immensa sagnia. Hi hagué un mínim de 1.541 sacerdots assassinats a les set diòcesis del Principat, a més dels religiosos (896, dels quals 425 almenys pertanyen a la diòcesi de Barcelona). Entre els morts cal comptar tres bisbes, dos vicaris generals i un bon nombre dels sacerdots i religiosos més destacats del moment. D'altra banda, només a la diòcesi de Barcelona foren incendiades més de tres-centes parròquies i més de cinc-centes esglésies no parroquials.

La Generalitat, desbordada pels esdeveniments, s'esforçà per salvar el màxim possible de coses: protegí monuments com les catedrals de Barcelona, de Tarragona i de Girona i el monestir de Montserrat, salvà arxius i objectes artístics, salvà sobretot la vida de moltes persones, i féu els possibles per millorar la situació.

Durant tot el temps de la guerra, hi hagué a Catalunya actes de culte clandestins, aviat tolerats obertament, i a partir de mitjan 1937 el ministre basc Manuel Irujo, catòlic practicant, intentà la restauració del culte públic. Aquesta proposta, vista amb bons ulls per Unió Democràtica –que continuava fidel a la República i havia establert una xarxa d'ajut als sacerdots amagats-, fou criticada pels anarquistes i per altres grups i no arribà a bon port.

De l'article *L'església a Catalunya al segle XX (fins al Concili Vaticà II)* de Jaume Massot i Muntaner publicat al catàleg de l'exposició [Germinabit, L'expressió religiosa en llengua catalana al segle XX](#). Roma, 2001.

[-Deu anys de Germinabit](#)

[-Roma era la nostra autoritat moral màxima \(Germinabit I\)](#)

[-Els orígens de l'Església a Catalunya \(Germinabit II\)](#)

- [L'Església medieval autònoma a Catalunya \(Germinabit III\)](#)
- [L'Església catalana en els temps moderns \(Germinabit IV\)](#)
- [Una Església encarnada en el país \(Germinabit V\)](#)
- [L'Església entre Primo de Rivera i al Guerra Civil \(Germinabit VI\)](#)
- [Postguerra i supervivència de l'Església catalana \(Germinabit VII\)](#)
- [Del Vaticà II al Concili Tarraconense \(Germinabit VIII\)](#)
- [Pluralisme i crisi d'identitat institucional de la teologia \(Germinabit IX\)](#)
- [Teologia universitària i/o popular a Catalunya \(Germinabit X\)](#)
- [Concili Tarraconense: l'Església avança amb línies no sempre contínues \(Germinabit XI\)](#)
- [Ignasi Garcia i Clavel: "Amb Germinabit ens vam fer sentir a Roma](#)